

Esqueixar una branca

(ALDC, V, 1143. *Esqueixar una branca*)

El concepte es refereix a rompre, trencar una branca. Els nombrosos significants es troben en funció d'aquestes motivacions:

1) 'rompre': *trencar*, que, des del s. XIII, ja s'aplica a vegetals; rebutjades les etimologies TRŪNCARE i *TRINICARE 'partir en tres', sembla que el mot deriva d'un preromà *TRENKO 'tallo' (var. *trincar* 7 ← oc.); *rompre*, del llat. RŪMPĒRE; *quebrar* 118, 185 ← cast. *quebrar* (< llat. CRĒPARE 'cruixir, esclatar; rebentar'); *esqueixar* (var. *esquixar*, per assimilació de *e* a la consonant palatal; *esquitxar* 108, amb africació; *esquinxar* 1, amb nasal deguda a *esgarrinxar*), que derivaria del llat. vg. *EXCAPSIARE 'rompre un fustam, una armadura o caixa', der. de CAPSA 'caixa' o CAPSUS 'armadura d'un carro' (cf. el congènere oc. *escaissar* 'destruir, rompre');

2) 'rompre en parts': *esquinçar* (s. XIII), del llat. vg. *EXQUINTIARE 'dividir en cinc parts', der. de QUINTUS 'cinquè', amb la var. *esquinçar* 101, 107, 124, 126, amb canvi [k] > [g] per atracció de *esgallar* o *esgarrar*; *escarnillar* 98 podria ser un der. de *quern* 'grup de quatre' (< llat. vg. *QUADERNU, cl. QUATERNI 'de quatre en quatre'), però sembla més probable que sigui una var. de *escardillar*, der. de *esquerda* (< probablement francic *SKĒRDA 'osca, esquerdada, clivella'); *esquerdar* 'deixar esquerdissos' 23 (< germ. SKĒRAN 'tallar');

3) 'separar les parts d'un vegetal': *esgallar* (var. *desgallar* 190, amb canvi de prefix, de caràcter privatiu), der. de *gall* 'grill de taronja; gra o bessó d'ametlla' (cf. cast. *gajo*), del llat. vg. *GALLĒUS, der. de GALLA 'cassanella del roure i arbres semblants' (veg. mapa 754); *esbessar* 46, 50, der. de *bessa* 'branca' (el verb també podria ser una var. de *esberlar*, *DECat*); *esnapar* 106, der. de *nap* (< llat. NAPUS); *espençar* 180, 184, der. de *penca* 'part més carnosa de la fulla de certes plantes, més pròxima al tronc', d'origen

incert, potser de *[fulla] *pedenca*, der. de PEDEM 'peu', ja que les penques arranquen del peu o tija de la planta; 4) 'separar les parts d'una planta com les d'un òrgan animal': *esgarrar* (s. XIII), pròpiament 'separar les cames' (var. *desgarrar* 188, amb canvi de prefix, de caràcter privatiu), der. de *garra* 'part inferior de la cama; sofraja', del cèltic *GARRA (cf. oc. *garra*, fr. *jarret*); *espernar* 102, der. de *perna*, del llat. PĒRNA 'cuixa i cama juntes; cuixa del porc'; *escuixar* 40, der. de *cuixa* (< llat. CŌXA 'anca; cuixa'); *eixoncar* 87, 99 (var. *ixoncar* 93), potser var. de *eixancar* (< llat. vg. *EX-HANCARE, der. de *HANCA), amb canvi vocàlic potser per atracció de *eixonar* 'llevar les fulles d'un arbre', però aquest verb pertany a una àrea diferent; 5) 'fer soroll en rompre's': *petar* 2, 39, 90, 100, der. de *pet* (< PĒDĪTU, der. de PĒDĒRE 'fer-se pets'); *esclafir* 161, var. de *esclafar*, d'origen onomatopèic (< *claf!*); *esclopar* 129 (var. *esglopar* 137, amb canvi [k] > [g]), der. de *esclop* (< llat. vg. SCLOPPUS), pel soroll que fa aquest calçat en caminar; *cruixir* 75, 84, 86 (var. *escruixir* 86, *escluixir* 36, amb pròtesi del segment *es-*, i aquest, amb l'intercanvi *r = l*), d'etimologia desconeguda, potser onomatopèica.

Quant a *eixenar* 99, 100 (var. *ixenar* 94), podria tractar-se d'una reducció de *eixenegar* 'extirpar' (< EX-ENECARE).

Pel que fa a la divisió areal, *esqueixar* és sobretot del cat. or., amb el bal., i *esquinçar* és més nord-occ.; *esgallar* ocupa una àrea valencianotortosina i *esgarrar*, exclusivament val.

Notem l'absència d'alguns mots en el *DCVB* i en el *DECat*, amb el significat precís aquí comentat, com *esnapar*, *espernar*, *esquerdar/escardar*, *eixoncar*, generalment de caràcter local o d'àrea propera a l'arag. Són mots normatius *esqueixar*, des del *DOrt*, 1917; *esgallar*, *esgarrar*, des del *DG₁*, 1932.